

Egy volt jesuita a jesuita rendről.

„On n' est jamais trahi que par les siens,“ mondja a franczia. Más szavakkal, magyarán mondva ez annyit tesz, mint: Isten óvjon tulajdon barátaitól! Így kiálthat föl most a jesuita rend és vele együtt az egész ultramontán katholicizmus. A jesuita rend ugyanis még nem nagyon régen látszólag egy oly halálíg hű és nagy befolyású barátot birt, kire méltán büszke lehetett. Neve: *gróf Hoensbroech Pál*. Ez a gróf nagytekintélyü kath. családnak sarjadéka, melyben a Jézus társasága iránt való tisztelet öröklődött. Pál gróf 26 éves korában, midőn letette a jogtudományi szigorlatokat, lépett a jesuita rendbe. Az 1889. és 1892. évek között azok élén harczolt, kik azt akarták, hogy a rend ismét visszahivassék Németországba; és könyvek, folyóiratok és röpiratok arról tanuskodnak, hogy ő volt a rendnek egyik leglelkesebb védője, kinek szive telve vala erős meggyőződéssel... Még a múlt évben hevesen támadta meg a protestáns theológiát „Krisztus és Antikrisztus“ címü iratában, melyre rá akarta sütni a keresztény ellenesség bélyegét. És most, midőn 13 évig volt a rendnek hive, egyszerre kilépett a hű barát a Jézus társaságából, melynek vagyonát ajándékozta s saját kezével gyógyithatlan sebeket ütött annak testén, melyet azelőtt mint csoda s nagy-szerű intézményt szeretett és tisztelt.

Május első napjaiban a világ legtöbb lapjaiban egy czikket tett közzé, melyben a közönséget azokról az okokról értesíti, melyeknél fogva szakítania kellett szerzetesi fogadalmával. Tulozás nélkül el lehet mondani: protestáns ember nem emelt még oly súlyos, megsemmisítő vádakát a jesuita rend ellen, mint ő, ki eddig annak előharczosa volt. És ez oly időben történt, midőn az ultramontanok azt a reményt táplálták szívükben, hogy sikerülend a jesuitákat Németországba nagy diadallal ismét visszahelyezni és népeit velük boldogítani! — On n' est jamais trahi que par les siens! — Hoensbroech a jesuitáknak czikke által tett eme szolgálataért nyomban a kellő jutalomban is részesült, t. i. ki lett közösítve az egyházból és pápai átokkal lón sujtva.

Mi indította azonban a grófit e fontos és rendjére nézve éppen nem óhajtott lépésre? Hogy ezt megtudjuk, legjobb lesz, ha őt magát beszélgetjük.

Mindenekelőtt azzal vádolja a jesuita rendet: *hogy az elnyomja, sőt bizonyos fokig megsemmisíti, az egyes ember jellemét*, mi más szavakkal annyit jelent: a jesuita többé nem szabad lény, hanem

gép, sodronyra húzott báb, mely úgy s akkor mozog, ha meghuzzák a rajta csüngő zsinórt. A jesuita nevelés, a két évig tartó noviciátusban való dressura által oda törekszik mindenáron, hogy elölje a növendékeknek annak saját akaratát és minden önálló elhatározását. A noviciusnak nem csak óráról-órára, hanem negyed óráról negyed órára, sőt még rövidebb időközökre is elő van írva tenni valója. Minden egyéni sajátosságok, melyek az embert külsőleg is jellemzik, mellőzendők s eltávolítandók. A növendék járása, kezeinek s fejének tartása, tekintete, testének állása és mozgása, szigoruan szabályozvák. Betü szerint értendő, hogy a noviciusnak nem szabad birni semmiféle szabad önelhatározással. Ha egy korty vizet akar inni, akkor is engedélyt kell kérnie; a mikor egy darab papirt v. könyvet stb. akar használni, akkor sem teheti ezt engedély nélkül.

Még nehezebb és elviselhetlenebb, volt a külső rabszolgaság-nál a gróf kegyességére a jesuita tanvélemény a gyónásról és annak gyakorlása. Mindenki tudja, hogy a katolikus egyház a gyónás által hatalmasan uralkodik a hívők lelkiösmerete felett. A bűnös keresztény a gyónásban kitarja szive legmélyebb titkait s ezért viszont föloldozást kap a legcsekélyebb és legnagyobb bűnöktől. A közönséges katolikus ember már most könnyen túlesik a gyónásban eszközöndő önvádolás nehézségein, és pedig azért, hogy ő bizony hiszi, hogy bűnvallomása örök hallgatás alá van temetve. De egészen máskép van ez a jesuitáknál, hol a rend főnökei a gyónásban tett bűnvallomást hasznosítják a rend érdekében. Az úgynevezett *lelkiismeretbeli beszámolások* — melyek egyike a noviciatus elején tartatik meg s melyek annak folyamán minden héten — tehát körülbelül 104-szer ismétlődnek, lehetővé teszik azt, hogy a legpontosabb vizgázzal kisérhessék az egyént. Hasonlóképpen örököndek a *tudományos kiképeztetés fölött* is, mi egészen az előljárásságra van bízva. Ezenkívül minden egyes növendékre még külön figyelnek s értesítenek róluk a testvérek is. E rendszer a rendi tagok minden viszonyaiba behatol és a mit az imént rajzolt dressura még érintetlen s üdén hagyott, azt nivellálja ez a systema. Nem mintha ez az értesítés az egyesre nézve külsőleg különösen érezhetővé válnék és szükitené működését, de az a tudat, hogy a főnökök mindenről értesíttetnek, bénítólag hat a egyéni fejlődésre; a növendék nem tárja ki valódi lelkületét. A növendék nem beszél úgy, mint gondolkozik, tekintetbe veszi ezt, tekintetbe azt és lassan elvész a cselekvés, a beszéd, sőt nagyrészt a gondolkodás önállósága is.

A második főok, melyből kifolyólag a grófnak többé nem volt maradása a rendben, az volt, hogy a jesuitismus elnyomja a jogosult *nemzeti* érzületet, a jogosult *hazafias* érzületet, melyet bizonyos fokig megsemmisíteni törekszik. A jesuitát úgy nevelik, hogy teljesen közönyös előtte a lakhely, a nyelv és a politikai intézmény. Európa vagy Azsia, magyar, német, vagy francia köztársaság vagy monarchia, az a jesuitának teljesen egyre megy; mindezekben, bármi nagyon különbözzenek is egymástól, egyformán otthonosnak érzi magát.

Czikkét gróf Hoensbroech e szavakkal zárja be: ezek azok az okok, melyek a jesuita rendből való kilépésre készítettek. Egyet sajnállok csak, hogy még korábban nem engedtem, hogy azok befolyást gyakorolhassanak reám.

M.

Angliai levél.

Manchester, 1893. május 22.

Az angol unitáriusokra nézve most a legfontosabb kérdés a vallásnak a nyilvános iskolákban való tanítása. Nálunk kétféle elemi iskola van. Az egyik, melyet községi adóból tartanak fenn, s községi iskolaszékek igazgatnak; a másik, melyet legalább részben az egyházak önkéntes adakozásaiból, s melyeknek legnagyobb része úgynevezett „nemzeti iskola“, azaz hogy a nemzeti vagy állami egyházzal kapcsolatos és annak a tanát tanítják benne. Ez utóbbiakat illetőleg a vallás-tanításra nézve 1870-ben abban egyeztek meg az angol püspöki egyháziak és a nonconformisták, hogy azokban a tanítás ne legyen felekezeti.

Londonban most nagy izgalom keletkezett a miatt, hogy az iskolaszékbe beválasztott angol püspök-egyházi lelkészek minden módon arra dolgoznak, hogy az 1870-ben létrejött egyezmény megbontassék. Ez különösen a mi egyházunk ellen irányul, mivel a háromságtant, s Krisztus istenségét akarják az iskolába bevezetni. Az angol püspöki egyháziak úgy gondolkodtak, hogy más non conformisták, congregationalisták és baptisták, csatlakozni fognak hozzájuk az unitáriusok ellen. Azt kezdték kiáltani, hogy az unitáriusok nem keresztények. De tisztelet a trinitárius nonconformistáknak, ők nem hajlandók az angol püspöki egyháziakat az egyezmény megbontásában elősegíteni, sem pedig abban a nézetben követni, hogy az unitáriusok ne lennének keresztények, mert őket azoknak elismerik.

A küzdelem most még csak a kezdetén van, mert a londoni elfogultakat valószínűleg más városokban is követni fogják, hol a klerikális befolyás erős. Liverpoolban egy angol püspöki egyházi pap, Herring elég vakmerő volt, hogy az unitáriusokat hitetleneknek mondja; de a püspöke, nem a „magas egyházi“ párthoz tartozó, de helyes gondolkozásu ember, hibáztatta ezt. Ezért azután a „Church Times“, egy „magas egyház“-i lap a püspökről, névszerint Ryle-ről azt mondotta, hogy „megtagadta az Urat.“

Dr. Martineau a vallásitanításra azt a tervet ajánlotta, hogy mindenik felekezet tanítsa maga a maga tanait az iskolákban. De ez nem általános nézet az unitáriusoknál és a többi nonconformistáknál. Egy párt, mely most van keletkezőben, arra törekszik, hogy ez iskolákból a vallásitanítást egészen kizárja és azokat világivá tegye. Erre még az idő nem elég érett; de az angol püspöki egyháziak elfogultsága előidézheti ezt, ha csak mostani követeléseikkel fel nem hagynak.